

Зі старту проекту «НУШ» учителі проходять перепідготовку – для навчання за сучасними стандартами

Цьогоріч на курси підвищення кваліфікації для педагогів області держава виділила майже 23 млн грн

Перепідготовку для вчителів організовує Дніпропетровська академія неперервної освіти. Щороку сучасним підходам у педагогіці там навчають по декілька тисяч освітян. Це і класні керівники, і викладачі іноземних мов, фізичної культури та інтегрованого курсу мистецтва початкової школи. У 2020 у планах залучення на курси і вчителі 5-12 класів. Адже у вересні наступного року до середньої школи переїдуть учні чотирьох закладів Дніпропетровщини, що стали пілотними у проекті «Нова українська школа». Тож, педагоги мають заздалегідь опанувати інноваційні методики.

Миколаївська ОТГ придбала новий шкільний автобус

На машину з місцевого бюджету витратили майже 2 млн грн. Автобус підвозить на навчання до опорної школи понад 100 дітлахів.

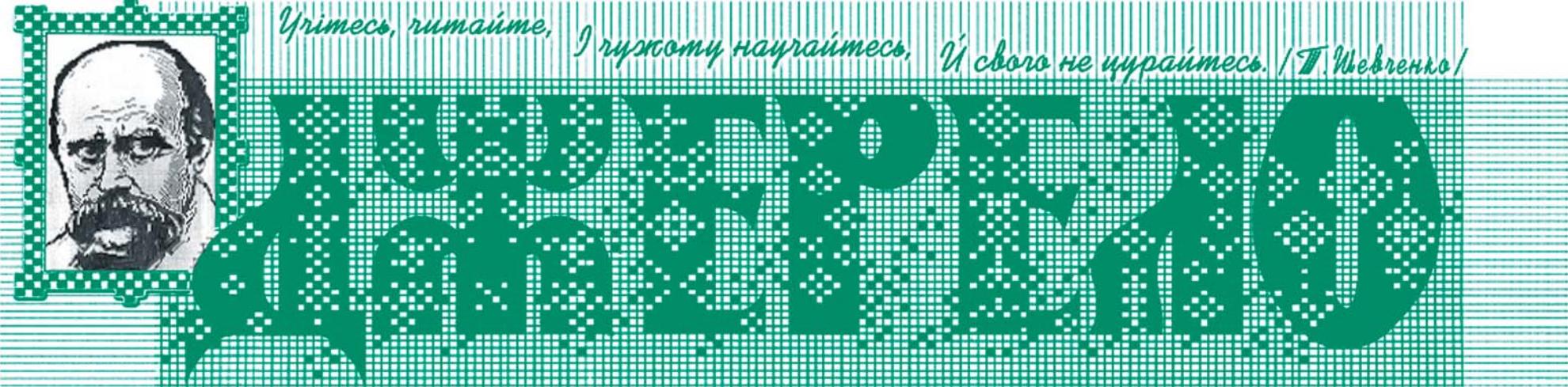
Новий автобус Миколаївської школи – українського виробництва. Він спеціально обладнаний для людей з інвалідністю.

Дніпропетровщина має найбільший шкільний автопарк України – понад 400 автобусів.

На Дніпропетровщині працює 91 дитячо-юнацька спортивна школа

Нині в області майже півтори тисячі наставників, які навчають понад 39 тисяч спортсменів. Працюють секції з найпопулярнішими видами спорту – боротьби, художньої гімнастики, легкої атлетики та багатьох інших. Юні спортсмени регулярно тішають медалями різних всеукраїнських і міжнародних змагань. Обрати спортивну школу можна зі списку, який склали в управлінні молоді і спорту ОДА.

№ 5-6 (973-974)

Лютий
2020 року

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА

Видається
з грудня
1993 року

Фольклорна експедиція

Унікальні козацькі пісні, народні танці та місцеві традиції. Майже 120 творів зібрали фольклорна експедиція під час мандрівки Петриківським районом.

«Кожен куточек Дніпропетровської області багатий на своєрідні звичаї та обряди, які підкреслюють індивідуальність краю. А унікальні козацькі пісні та Петриківський розпис увійшли до списку нематеріальної культурної спадщини людства, – сказала начальниця управління культури, національностей та релігій Дніпропетровської ОДА Наталія Першина. – Маємо зберегти для нашадків безцінну інформацію про традиції наших пращурів».

В експедиції взяли участь фахівці лабораторії фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки. Під час мандрівки залишивали народні твори, основні ознаки місцевих традицій, а також зафіксували значну групу унікальних козацьких пісень, які увійшли до збірки «Народні пісні сучасної Дніпропетровщини».

У Києві відбудуться виставки петриківського розпису «Спадковість поколінь»

Роботи презентують заслужений майстер народної творчості України Тетяна Гарькава та її учні – студенти Дніпропетровського театрально-художнього коледжу. На виставці в Києві будуть представлені твори, виконані в техніці петриківського розпису на різних матеріалах: дереві, полотні, тканині, склі.

В обласному бюджеті на 2020 рік передбачені кошти на проведення виставок петриківського розпису – 324 тисячі грн. Крім Києва, протягом року роботи майстрів презентують у Херсоні, Львові, Кропивницькому.

Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне народне малярство, яке сформувалося на Дніпропетровщині, в селищі Петриківка. Був внесений до реєстру ЮНЕСКО як надбання світової нематеріальної культурної спадщини людства.

ШАНА ГЕРОЯМ НЕБЕСНОЇ СОТНІ

Зранку на Алії пам'яті, що біля облдержадміністрації, справили панаходу та поклали квіти до стел. Віддати шану Героям прийшли представники керівництва області та міста, АТОвці, рідні загиблих, волонтери, небайдужі мешканці Дніпра.

«Дніпропетровщина з перших днів Майдану стала в авангарді боротьби за Незалежність і територіальну цілісність нашої держави. На жаль, війна триває досі. Хотілося б, щоб вона завершилася якомога швидше. Аби в Україні нарешті запанував мир і вона більше не втрачала своїх кращих синів і доньок, – підкреслив голова Дніпропетровської ОДА Олександр Бондаренко. – Сьогодні віддаємо шану

справжнім Героям, які ціною власного життя відстоювали українські цінності та боролися за краще майбутнє»

Вшанування розпочали з Гімну України та хвилини мовчання. Разом згадали Герів та першого з Небесної Сотні – студента із Дніпропетровщини Сергія Нігояна. Йому посмертно присвоено найвище в державі звання – Герой України. На Алії пролунав запис із декламуванням Сергієм на Євромайдані уривку з поеми Тараса Шевченка «Кавказ».

«В пам'яті людей ще свіжі рани від кривавих подій тих днів. На жаль, і досі немає результатів розслідування, не названі винуватці смертей сотень загиблих. Загиблих, – як серед звичайних людей, так і правоохоронців, спецпризначениців, військових. Тому сьогодні ми маємо вшанувати пам'ять усіх загиблих на Майдані – подій, які змінили історію нашої країни», – прокоментував голова Дніпропетровської обласної ради Святослав Олійник.

З 2015 року, щорічно, 20 лютого, українці згадують події Революції гідності 2014 року. У протистояннях на Інститутській вулиці у Києві були поранені тисячі осіб, понад сотню – загинули.

«Дебальцеве. Я пам'ятаю»

У Дніпрі вшанували пам'ять українських військових, які загинули на Сході України. На Алії Герів біля Дніпропетровської облдержадміністрації провели панаходу та запалили свічки на честь полеглих воїнів.

Захід відвідали рідні загиблих учасників АТО, їхні побратими, волонтери та небайдужі місця. Поіменно назвали кожного воїна, який втратив життя під Дебальцевим, заспівали Гімн України.

Найзапекліші бої за Дебальцеве, що на Донеччині, тривали у січні-лютому 2015 року. Тоді загинуло понад 200 українських військових, з них 33 – мешканці Дніпропетровщини. Ще понад 300 – були поранені.

Кращі юні хіміки та біологи області

У Дніпрі визначили переможців ІІ етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України.

Хімія, біологія, екологія та аграрні науки

За перемогу в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт змагалися 257 юних хіміків та біологів з різних куточків Дніпропетровщини.

У відділені хімії та біології перемогу вибороли 63 учні. Ще 46 дослідників перемогли у відділенні екології та аграрних наук. За рішенням журі, у цих наукових відділеннях визначили 12 переможців.

Мовознавство, літературознавство, фольклористика та мистецтвознавство

Загалом в обласному етапі конкурсу взяли участь 164 юних дослідники з різних куточків Дніпропетровщини. За рішенням журі, у відділенні мовознавства перемогу вибороли 44 учні. Ще 32 переможців визначили у відділенні літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства. Серед призерів – 11 хлопців і дівчат.

ІІІ етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН відбудеться у Києві.

Щорічно серед вихованців усіх 12 наукових відділень і 65 секцій МАН проходить конкурс-захист науково-дослідницьких робіт. Вітаємо юних науковців із перемогою та бажаємо подальших творчих успіхів.

Е-КВИТОК

В Україні почали діяти електронні студентські квитки. Оформити електронний аналог звичайного, пластикового, можна за допомогою онлайн-сервісу держпослуг «Дія». Е-квиток може підтвердити статус студента та право на пільги, передбачені законодавством. Для його пред'явлення достатньо мати з собою смартфон із відповідним додатком.

Скористатися новим зручним сервісом можуть всі студенти вишів та учні профтехосвіти області, – ті, хто вже отримав звичайний студентський. Все – безкоштовно та за бажанням. Електронний квиток не потребує додаткового пред'явлення звичайного студентського чи документа, що посвідчує особу.

Аби отримати е-студентський, необхідно завантажити на смартфон додаток онлайн-сервісу державних послуг «Дія» та пройти ідентифікацію.

Е-квиток неможливо загубити. Раніше для відновлення документу доводилося чекати від 2 до 3 місяців. У цей період студенти з інших населених пунктів не могли скористатися 50-відсотковою знижкою на проїзд у позаміському транспорті.

До Дня вшанування Героїв Небесної Сотні

У Дніпровському музеї АТО презентували банерну виставку «Війна РФ проти України»

«Експозиція – мандруюча. Показувати її планують в районах області», – розповіла на відкритті виставки начальниця управління з питань учасників АТО Дніпропетровської облдержадміністрації Наталія Шуліка.

«Банери ми хочемо експонувати по районах області. Будемо залучати ве-

теранські організації на місцях. АТОвці виступатимуть у ролі екскурсоводів, – зазначила Наталія Шуліка. – Вони розповідатимуть про війну. Якщо інформація йде від ветерана, з перших вуст, її більше довіряють».

В Нікополі експозицію розмістять у місцевому Центрі допомоги учасникам АТО. Вже готові прийняти виставку Павлоград і Кам'янське.

«Наша експозиція з 20 вертикальних банерів. Кожен присвячений окремому розділу. Наприклад, військовим медикам, капеланам, переселенцям, трагічним подіям у Дебальцевому та Іловайську, гуманітарній допомозі, – розповів керівник Музею АТО Vadim

Якушенко. – Будемо демонструвати виставку школярам, молоді».

До банерів «у комплекті» показуватимуть фільм «Шляхами героїв».

Окрім «міжнародну» частину виставки готують для посольства України у Литві.

Окрім виставки, в музеї пройшла лекція «Від Революції Гідності до АТО» та показ фільмів про події на Майдані.

Концерт Пам'яті у Дніпропетровському академічному театрі опери та балету

Вся Україна 20 лютого вшановує подвиг учасників Революції Гідності. Цього дня мешканці Дніпропетровщини долучилися до вшанування Героїв Небесної Сотні, відвідавши концерт Пам'яті.

У програмі концерту – світова та українська класика. Лунали твори Людвіга ван Бетховена, Йоганнеса Брамса, Вольфганга Амадея Моцарта, Станіслава Людкевича, Миколи Лисенка, Мирослава Скорика, Костянтина Данькевича. Солісти опери виконали арії із «Тараса Бульби» та «Богдана Хмельницького».

Перед концертом на 2 поверхі театру працювала виставка «Від Майдану до АТО», яку влаштували Музей АТО разом із Дніпропетровським історичним музеєм ім. Д. Яворницького.

Конкурс для громад

Ремонти шкіл, садочків, амбулаторій та багато іншого – такі проекти на Дніпропетровщині реалізуються завдяки співфінансуванню з обласного бюджету.

У рамках конкурсу для територіальних громад, сіл і селищ на 2020 рік закладено 12 000 000 грн. Ці кошти розподілять між переможцями.

До 30 березня учасники подають свої проекти. Вони будуть ретельно опрацьовані експертною групою. Головними умовами для перемоги є доцільність проекту для конкретної громади, наявність проектно-кошторисної документації, частка фінансування з бюджету громад та інших джерел.

У минулому році перемогли 22 проекти, серед яких найбільше ремонтів навчальних і дитячих закладів, амбулаторій, встановлення освітлення та ремонтів мереж водопостачання.

За детальною інформацією щодо подання заявок на конкурс звертайтесь за телефоном 742-75-24. Положення та інструкція з написання проектів за посиланням <https://oblrada.dp.gov.ua>

Нова спеціальність – фахівець з культурної діяльності

«У сучасному світі дуже потрібні фахівці з креативним мисленням і готовністю створювати конкурентоспроможні продукти у сфері культури. Тому основна ідея проекту – виховання лідерів у культурній галузі. Саме таких спеціалістів буде готовувати коледж культури і мистецтв», – сказала начальниця управління культури, національностей і релігій Дніпропетровської облдержадміністрації Наталія Першина.

Щоб вступити на спеціальність «Менеджмент соціокультурної діяльності», не потрібно здавати ЗНО – достатньо скласти іспит у Дніпропетровському коледжі культури і мистецтв. Загалом на курс зарахують 30 студентів. Випускники отримають диплом у сфері фахової передвищої освіти ступеню «Фаховий молодший бакалавр». Вони зможуть працювати

менеджерами виставок і фестивалів, освітніх і дослідницьких програм, організовувати заходи для дозвілля.

«Студентів навчатимемо за інноваційною програмою. Акцент – на технологіях комунікації в проектах і командах, фінансовому менеджменті та практичних кейсах. Також плануємо залучати провідних лекторів і менторів, запровадити стажування у найкращих культурних інституціях України та Євросоюзу. Наші випускники зможуть створювати новітній культурний

продукт. А це, в свою чергу, сприятиме розвитку креативної економіки нашого краю», – сказала директорка Дніпропетровського коледжу культури і мистецтв Інна Рудкевич.

Програму впровадили за підтримки Українського культурного фонду. Коледж вже отримав ліцензію Міністерства освіти і науки України на проведення освітньої діяльності.

Дніпровська академія неперервної освіти та Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ): розробка підходів до педагогіки миру в закладах освіти

У січні 2020 року між Дніпровською академією неперервної освіти і Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) підписано угоду про співпрацю, метою якої є

підготовка та підтримка педагогів і психологів, посилення їх здібностей до аналізу та врегулювання конфліктів ненасильницьким шляхом, розуміння і використання можливостей діалогу,

медіації та інших можливих додаткових підходів у сфері педагогіки миру.

6 лютого відбулася зустріч фахівців Академії із радниками з питань розвитку Громадської служби миру, на якій був розроблений план, в якому окреслено робочі кроки для досягнення запланованих результатів співпраці. Цей план охоплюватиме наступні пункти: опис кроків і завдань, а також перші заплановані заходи; опис і розподіл обов'язків і ролей; план визначення та інтеграції до співпраці додаткових організацій-партнерів (організації громадянського суспільства, а також державні установи), які мають експертизу та досвід у сфері педагогіки миру, підготовки вчителів, трансформації конфліктів, медіації, діалогу й оцінювання; спільне бачення запланованого впливу співпраці; показники для

вимірювання прогресу у досягненні запланованих результатів проекту.

У майбутньому плануються регулярні моніторингові зустрічі для відстеження ходу реалізації та перегляду плану.

Людмила ЯКИМЕНКО,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарної освіти
навчально-наукового інституту
педагогіки Академії

28 січня у Дніпровській академії неперервної освіти за ініціативи студентського наукового гуртка «Управлінець III тисячоліття» кафедри публічного управління та права відбулося засідання «круглого столу» на тему

«Філософське осмислення феномену управління»

У засіданні взяли участь директор навчально-наукового інституту управління, викладачі кафедри публічного управління та права, кафедри освітнього менеджменту, державної політики та економіки, кафедри управління інформаційно-освітніми проектами Академії; члени студентських наукових гуртків «Управлінець III тисячоліття» та «Науково-практичні засади освітнього менеджменту», слухачі Академії.

Актуальність філософських проблем управління зумовлена, насамперед, об'єктивними потребами в посиленні гуманітарної складової підготовки управлінських кадрів. Сьогодні потрібні талановиті люди, які творчо мислять, розуміють характер суспільних процесів, що відбуваються в країні та загалом у світі, які досліджують основи

існування сучасної цивілізації, і взагалі просто порядні, високо-професійні та патріотично налаштовані працівники, спроможні адекватно сприймати дійсність і запропонувати нестандартні рішення.

Наталія ШЕВЧЕНКО,
завідувач кафедри
публічного управління та
права Академії, доктор наук
з державного управління

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

ЗАПРОШУСТЬ НА НАВЧАННЯ

до магістратури
за спеціальностями:

- «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»
- «МЕНЕДЖМЕНТ» (спеціалізація «Освітній менеджмент»)
- «ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ» (спеціалізації «Загальна педагогіка» та «Інклузивна освіта, корекційна педагогіка»)

Термін навчання 1 рік 4 міс.
до аспірантури
за спеціальністю:

- «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»
- Термін навчання 4 роки

Як нас знайти?
м. Дніпро, вул. В.Антоновича,
70, I поверх, к. 122,
приймальна комісія,
телефон: (056)732-09-18,
e-mail: rkzv@dato.dp.ua
сайт: dato.dp.ua
Часи роботи: Пн-Пт 9.00-16.00

«Засади лінгвокраєзнавства» та «Інформаційна грамотність» для вчителів Академії

Продовжується співпраця Дніпропетровської академії неперервної освіти і Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія.

6 лютого здобувачі освіти, які підвищують кваліфікацію в Академії, на чолі з доцентом кафедри соціально-гуманітарної освіти Академії Анною Кирпою ознайомилися з бібліотекою, послугами, які вона надає, порталом «ДніпроКультура», який можна використовувати для самоосвіти і підготовки до уроків, сторінкою інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» у Фейсбуці.

Тамара Гаврилюк, модератор англомовних заходів, презентувала краєзнавчу інформацію, англомовну лексику та наголосила на необхідності використовувати засади лінгвокраєзнавства в освітньому процесі. Вчителям виявили неабияку зацікавленість і відповідали на питання інтерактивної презентації про геральдику міста Дніпра і Дніпропетровської області, козацькі фортеці, видатних діячів краю, ім'ям яких названо вулиці і проспекти, Петриківський розпис тощо.

Керівник інформаційно-ресурсного центру

«Вікно в Америку» Світлана Усенко наголосила на важливості бути в тренді – бути інформаційно грамотним. І запросила пройти тестування на платформі <https://osvita.diia.gov.ua>. Вчителям питання тесту здалися легкими, що свідчить про високий рівень їхньої інформаційної грамотності.

Вони мають особисті комп'ютери і смартфони, поштові акаунти, вміють створити безпечний пароль і захистити себе від небезпеки під час використання електронних пристроїв.

Також учителі дізналися про основні напрямки роботи інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку», про його місію, про вдало реалізовані програми, про можливість поспілкуватися з носіями мови та потрапити на навчання до США.

Учителів зацікавила колекція настільних ігор, англомовні словники – багатство центру «Вікно в Америку», та колекція англомовних фільмів на DVD.

Відбулося флеш-знайомство з поточними тематичними виставками: «Пам'ятні дати міжнародного календаря: лютий 2020» та «Якщо Ви бажаєте навчатися в США».

Надалі підвищувати інформаційну грамотність вчителі зможуть дистанційно – пані Світлана запропонувала продовжити спілкування в соціальних мережах і через електронне листування.

Анна КИРПА, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти навчально-наукового інституту педагогіки Академії, кандидат

педагогічних наук

Світлана УСЕНКО, керівник інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» ДОУНБ

Революція в освіті починається з мотивації

Роздуми над книгою «В.К. Дяченко. Сотрудничество в обучении. О коллективном способе учебной работы. Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1991»

Все дійсне – розумне, все розумне – дійсне. Знамените формулювання Гегеля, основоположника діалектичного методу мислення. У застосуванні до освіти воно означає, що будь-яка система, – класно-урочна чи інша, має право на існування до того часу, поки залишається «розумною», тобто відповідає потребам часу. «Велика дидактика» Я.-А. Коменського відповіла на запити індустріального суспільства: через масову школу підготувати кадри кваліфікованих робітників, техніків та інженерів для виробництва. Але з переходом до постіндустріального, а в перспективі – інформаційного суспільства, суспільства знань стає потрібною вже інша якість людського капіталу: не тільки новий рівень знань і виховання, а всебічний розвиток здібностей особистості, її інноваційність, відповідальність, компетентність, готовність працювати в команді тощо. Отже, новий запит на освіту зрозумілій, далі справа за пошуком нового способу навчання.

Багатообіцяючим і перспективним у цьому плані є, на мою думку, колективний спосіб навчання в парах змінного складу (КСН ПЗС), запропонований О.Г. Рівіним і науково обґрунтований В.К. Дяченком, про що вже ми писали в листопадовому номері «Джерела». Поставивши перед собою мету ознайомити освітян області з новим, Корнинським методом, хочу продовжити розмову на цю тему. Навчання при КСН ПЗС тримається на двох китах – самостійності і колективізмі. У традиційному класно-урочному підході немає, – як вказує В.К. Дяченко, – ні справжньої самостійності, ні справжнього колективізму. В основі будь-якої діяльності, окрім і навчальної, лежить мотивація. Якщо учень по-справжньому мотивований до навчання, має стійке внутрішнє бажання вчитися, то саме це і становить ту революцію в навчанні, про яку пишуть фінські вчителі та про яку мріє кожен український вчитель. Саме в цьому – у спроможності знайти правильні мотиви до навчальної діяльності учня – і знаходяться корені успіху чи неуспіху освітньої реформи. І не треба боятися зміни традиційної системи і переходу на нову, якщо це потрібно для того, щоб забезпечити потрібну освітню мотивацію. Розглянемо, як В.К. Дяченко пояснює глибокі

мотиваційні пружини навчання при традиційній класно-урочній системі і при КСО. В цьому, – пише він, – найголовніше. Тож дамо слово самому автору методу.

У традиційному навчанні учень готується до того, щоб відповісти вчителю, розв'язати задачу, виконати вправу і т. д. Бо цього вимагають педагоги і в якісь мірі – батьки. Його переконують, і він сам розуміє, що така робота потрібна йому. Якщо учень не буде виконувати домашні завдання, то він відстане від інших учнів, не вступить до вишу, ним будуть нездоволені батьки... Все, що він робить, потрібне йому і тільки йому. В класі, на уроках його знання, підготовка нікому не потрібні. Якщо учень перестане вчитися, то постраждає тільки він, від цього йому буде гірше. Всім іншим – цілком байдуже. Правда, можуть нагадати батьки: «Ти подумай про своє майбутнє! Ким ти будеш?». Та далека майбутня ціль не дуже приводить учнів молодших класів, про неї не завжди пам'ятають і старшокласники.

Таку ситуацію пояснив відомий психолог Д.М. Узнадзе у статті «Основна трагедія виховання». Ми, дорослі, бачимо майбутнє, знаємо основну мету навчання. Дитина ж не здатна на це, в ній переважають емоції, вона імпульсивна, живе сьогоднішніми інтересами. Зараз, у цю хвилину, йому це не потрібно – з більшим інтересом можна бігати за м'ячем тощо. Хіба це не трагедія: вчитель захворів, а діти раді – не буде уроку. Недоступна сприйняттю дитини віддалена мета навчання підмінється близькою метою – одержати гарні оцінки, причому дитина не розуміє, що це лише сурогат справжньої цілі. Але якщо просто прибрести цю «псевдомету», може бути ще гірше. Де ж вихід? Виходу дійсно немає, якщо зберігати старий спосіб навчання. Стараємося всіма шляхами і засобами привчити учня готовувати уроки, виконувати завдання, оскільки це «потрібно тобі – нікому іншому». Переважає мета корислива – тільки особиста зацікавленість, що формує індивідуаліста, егоїста, людину зі споживацькою психологією. Звідси у В.К. Дяченка висновок: Вся справа у системі, способі навчання, що склався історично, який прирікає учня на індивідуалізм, на особисті інтереси, на отримання оцінок, нагород, похвал.

Якщо оцінка як близька мета стає для учня головною, то велика спокуса списати, знайти готову відповідь в Інтернеті, пристосуватися до системи опитування вчителя так, щоб відповісти в потрібний момент і ухилитися від небажаного опитування і т. д. Проблема, що формулюється в Законі про освіту як академічна недоброчесність, починається тут, за шкільною партою і викликана, як бачимо, системою організації навчання. Термін «академічна недоброчесність» не використовувався В.К. Дяченком, його поява в новому законі – свідчення розростання «метастазів» освітнього браку.

Який же вихід? Переход до колективного способу навчання, коли близька і постійна мета у кожного учня змінюється, стає принципово іншою. Головним у діяльності учня стає не відповідь вчителю і не отримання високої оцінки, а зовсім інше: переповісти тему, передати знання товаришу. Важко перебудувати психологію вчителя. Не одразу зрозуміють учні, що від них потрібно, коли вводиться КСН. Але ж це – революція. Учень виступає у ролі вчителя – це змінює його самооцінку, вивищує у власних очах, піднімає його статус у соціумі.

Д.М. Узнадзе ввів поняття психологічної установки до навчання як «кордону» між об'єктивним і суб'єктивним. Виникаючи при зіткненні потреби суб'єкта і об'єктивної ситуації, установка, – пише Д.М. Узнадзе, – являє собою цілісний, недиференційований стан суб'єкта, що передує діяльності. Установка, за Д.М. Узнадзе, є формою дослідження безсвідомого.

Дещо по-іншому, але в цьому ж напрямку розглядає установку С.Л. Рубінштейн, переносячи центр ваги від безсвідомих компонентів на свідомі, особистісні. На його думку, установка особистості – це зайнята нею позиція, що полягає у певному ставленні до цілей або завдань, які перед нею стоять, що знаходить свій вираз у вибірковій змобілізованості і готовності до діяльності, спрямованій на здійснення цих цілей і завдань. Отже, ще тільки приступаючи до діяльності, у даному разі – навчальної, учень вже має той чи інший ступінь готовності до неї, а в подальшому педагог має цю установку коригувати в позитивному плані.

Заглиблення в проблему вибору оптимального способу

навчання і розгляд її основної суперечності в мотиваційній сфері – між нескінченими закликами до альтруїзму і фактичною індивідуалістично-егоїстичною спрямованістю традиційної системи навчання – наводить на думку, що не все гаразд у перевірці та оцінюванні результатів навчання. Оцінка успішності найбільш повно відображає рівень за своєння навчального предмета. До функцій оцінки можна віднести реєструючу (констатуючу), інформаційну, орієнтуючу, а особливо важливі, – мотивуюча (стимулююча) і виховна. Зупинюється на двох останніх. Мотивуюча (стимулююча) функція означає, що оцінка впливає на афективно-вольову сферу через переживання успіху і неуспіху, формування домагань і намірів, вчинків і ставлень. Через виховну функцію оцінка чинить вплив на особистість учня, сприяє створенню у нього адекватної самооцінки, критичного ставлення до своїх успіхів.

Мотивація освітньої діяльності ділиться на внутрішню і зовнішню. Традиційне навчання часто не досягає глибокої внутрішньої мотивації. Зовнішньо мотивованою навчальною діяльністю стає за умови, що оволодіння змістом навчального предмета служить не ціллю, а засобом досягнення інших цілей. Це може бути (найчастіше) отримання гарної оцінки, похвали, визнання ровесників, підкорення волі вчителя тощо. При зовнішній мотивації знання (компетенції за сьогоднішньою термінологією) не виступають метою учіння, учень відчужений від процесу пізнання. Вивчення предметів не є внутрішньо прийнятим, внутрішньо мотивованим, а зміст вивченого не стає особистою цінністю.

За КСН готовність до навчання іншого стає головним стимулом, засобом активізації власної діяльності. Навчання іншого включене в сам процес вивчення, є стимулом і контролем, оцінкою і самооцінкою результативності навчання-учіння. Учень навчає іншого тому, що вивчає сам. Саме вивчає, а не вивчив. Дієслово незавершеної дії в даній методиці визначає її суть. Робота в ПЗС приводить не тільки до кращого запам'ятовування навчального матеріалу, але й до глибшого всебічного усвідомлення його, виключає збуріння і механічне заучування текстів, правил, законів тощо,

на шкідливості якого так назо-
го відомої Концепції НУШ.

Згадаємо, скільки в нашій освіті було реформ, а ще більше – розмов про реформи. А віз, як кажуть, і нині там. Бо незмінною є класно-урочна система. І поки вона залишається священною коровою освіти, ніяких істотних покращень не може бути. Як пише В.К. Дяченко: «Адже це все рівно, що прив'язати себе на мертві до столітнього дуба і пробувати від нього втекти».

Отже, підсумуємо. КСН у ПЗС – це:

– революція у спілкуванні, адже навчання без ефективно-глибокого спілкування не буває;

– це вирішення гострої проблеми говоріння учня, бо за традиційної системи, за підрахунками В.Ф. Шаталова, учню для цього відводять не більше двох хвилин за день. Збільшило до десяти, – пише Віктор Федорович, – і це вже революція в навчанні;

– це педагогізація учнів, майбутніх батьків, загальне підвищення педагогічної культури суспільства.

І головне – це кардинальна зміна мотивації навчання – учіння. Оптимальне поєднання близької і далекої мети навчання, відповідальність за навчальну працю перед своїми товаришами, відчуття себе частинкою пізнавального процесу. Ось саме це є та головна ланка освітньої системи, взявшись за яку можна витягти з прірви глибочезної кризи весь ланцюг освітняних проблем.

На завершення хочу подякувати шановній Антоніні Гаврилівні Стельмах, методисту Житомирського ОППО, за надані матеріали для вивчення Корнинського методу. Тож продовжуємо вивчати!

Михайло РОМАНЕНКО,
радник ректора
Дніпровської академії неперервної освіти,
професор кафедри
філософії навчально-наукового інституту управління Академії,
доктор філософських наук

**Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1646
(зареєстровано у Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 р. за № 111/34394)**

ПОРЯДОК реагування на випадки булінгу (цькування)

I. Загальні положення

1. Цей Порядок визначає механізм реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти.

2. Терміни, використані у цьому Порядку, вживаються у таких значеннях:

– кривдник (булер) – учасник освітнього процесу, в тому числі малолітня чи неповнолітня особа, яка вчиняє булінг (цькування) щодо іншого учасника освітнього процесу;

– потерпілий (жертва булінгу) – учасник освітнього процесу, в тому числі малолітня чи неповнолітня особа, щодо якої було вчинено булінг (цькування);

– спостерігачі – свідки та (або) безпосередні очевидці випадку: кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності).

Інші терміни вживаються у значеннях, наведених у Законах України «Про освіту», «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

3. Проявами, які можуть бути підставами для підозри в наявності випадку булінгу (цькування) учасника освітнього процесу в закладі освіти, є замкненість, тривожність, страх або, навпаки, демонстрація повної відсутності страху, ризикована, зухвала поведінка; неврівноважена поведінка; агресивність, напади люті, схильність до руйнації, нищення, насильства; різка зміна звичкої для дитини поведінки; уповільнене мислення, знижена здатність до навчання; відлюдькуватись, уникнення спілкування; ізоляція, виключення з групи, небажання інших учасників освітнього процесу спілкуватися; знижена самооцінка, наявність почуття провини; поява швидкої втомлюваності, зниженої спроможності до концентрації уваги; демонстрація страху перед появою інших учасників освітнього процесу; схильність до пропуску навчальних занять; відмова відвідувати заклад освіти з посиланням на погане самопочуття; депресивні стани; аутогресія (самоушкодження); суїциdalні прояви; явні фізичні ушкодження та (або) ознаки поганого самопочуття (нудота, головний біль, кволість тощо); намагання приховати травми та обставини їх отримання; скарги дитини на біль та (або) погане самопочуття; пошкодження чи зникнення особистих речей; вимагання особистих речей, їжі, грошей; жести, висловлювання, прізвиська, жарти, погрози, поширення чуток сексуального (інтимного) характеру або інших відомостей, які особа бажає зберегти в таємниці; наявність фото-, відео- та аудіоматеріалів фізичних або психологічних знущань, сексуального (інтимного) змісту; наявні пошкодження або зникнення майна та (або) особистих речей.

4. До булінгу (цькування) в закладах освіти належать випадки, які відбува-

ються безпосередньо в приміщенні закладу освіти та на прилеглих територіях (включно з навчальними приміщеннями, приміщеннями для заняття спортом, проведення заходів, коридорами, роздягальнями, вбиральнями, душовими кімнатами, ідалнею тощо) та (або) за межами закладу освіти під час заходів, передбачених освітньою програмою, планом роботи закладу освіти, та інших освітніх заходів, що організовуються за згодою керівника закладу освіти, в тому числі дорогою до (із) закладу освіти.

Ознаками булінгу (цькування) є систематичне вчинення учасниками освітнього процесу діянь стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, а саме:

– умисне позбавлення їжі, одягу, коштів, документів, іншого майна або можливості користуватися ними, перешкоджання в отриманні освітніх послуг, примушування до праці та інші правопорушення економічного характеру;

– словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи;

– будь-яка форма небажаної вербалної, невербалної чи фізичної поведінки сексуального характеру, зокрема принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, прізвиська, образи, жарти, погрози, поширення образливих чуток;

– будь-яка форма небажаної фізичної поведінки, зокрема ляпаси, стусання, штовхання, щипання, шмагання, кусання, завдання ударів;

– інші правопорушення насильницького характеру.

5. Суб’єктами реагування у разі настання випадку булінгу (цькування) в закладах освіти (далі – суб’єкти реагування) є: служба освітнього омбудсмена; служби у справах дітей; центри соціальних служб для сім’ї, дітей і молоді; органи місцевого самоврядування; керівники та інші працівники закладів освіти; засновник (засновники) закладів освіти або уповноважений ним (ними) орган; територіальні органи (підрозділи) Національної поліції України.

Суб’єкти реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти діють у межах повноважень, передбачених законодавством і цим Порядком.

6. Суб’єкти реагування здійснюють заходи, спрямовані на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти згідно з Планом заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти, затвердженим центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

7. Педагогічні (науково-педагогічні) та інші працівники закладу освіти у разі, якщо вони виявляють булінг (цькування), зобов’язані: вжити невідкладних заходів для припинення небезпечного впливу; за потреби надати домедичну допомогу та викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги; звернутись (за потреби) до те-

риторіальних органів (підрозділів) Національної поліції України; повідомити керівника закладу освіти і приймінні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування).

II. Подання заяв або повідомлень про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти

1. Учасники освітнього процесу можуть повідомити про випадок булінгу (цькування), стороною якого вони стали або підозрюють про його вчинення стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу або про який отримали достовірну інформацію, керівника закладу освіти або інших суб’єктів реагування на випадки булінгу в закладах освіти.

У закладі освіти заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) або підозру щодо його вчинення приймає керівник закладу.

Повідомлення можуть бути в усній та (або) письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації.

2. Керівник закладу освіти у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

– невідкладно, у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, приймінні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу;

– за потреби викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;

– повідомляє службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з’ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування), та вжиття заходів для усунення таких причин;

– повідомляє центр соціальних служб для сім’ї, дітей і молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг і методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;

– скликає засідання комісії з розглядом випадку булінгу (цькування) (далі – комісія) не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення.

III. Склад комісії, права та обов’язки її членів

1. Склад комісії затверджує наказом керівник закладу освіти. Комісія виконує свої обов’язки на постійній основі.

2. Склад комісії формується з урахуванням основних завдань комісії. Комісія складається з голови, заступника голови, секретаря та не менше ніж п’яти її членів. До складу комісії входять педагогічні (науково-педагогічні) працівники, у тому числі практичний психолог і соціальний педагог (за наявності) закладу освіти, представники служби у справах дітей і центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді.

До участі в засіданні комісії за згодою залучаються батьки або інші законні представники малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування), а також можуть залучатися сторони булінгу (цькування), представники інших суб’єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти.

3. Головою комісії є керівник закладу освіти. Голова комісії організовує її роботу і відповідає за виконання покладених на комісію завдань, головує на її засіданнях і визначає перелік питань, що підлягають розгляду.

Голова комісії визначає функціональні обов’язки кожного члена комісії. У разі відсутності голови комісії його обов’язки виконує заступник голови комісії та заступника голови комісії обов’язки голови комісії виконує один із членів комісії, який обирається комісією за поданням її секретаря. У разі відсутності секретаря комісії його обов’язки виконує один із членів комісії, який обирається за поданням голови комісії або заступника голови комісії.

4. Секретар комісії забезпечує підготовку проведення засідань комісії та матеріалів, що підлягають розгляду на засіданнях комісії, ведення протоколу засідань комісії.

5. Член комісії має право: ознайомлюватися з матеріалами, що стосуються випадку булінгу (цькування), брати участь у їх перевірці; подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються; брати участь у прийнятті рішення шляхом голосування; висловлювати окрему думку усно або письмово; вносити пропозиції до порядку денного засідання комісії.

6. Член комісії зобов’язаний: особисто брати участь у роботі комісії; не розголошувати стороннім особам відомості, що стали йому відомі у зв’язку з участию у роботі комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб; виконувати в межах, передбачених законодавством та посадовими обов’язками, доручення голови комісії; брати участь у голосуванні.

IV. Порядок роботи комісії

1. Метою діяльності комісії є припинення випадку булінгу (цькування) в закладі освіти; відновлення та нормалізація стосунків, створення сприятливих умов для подальшого здобуття освіти у групі (класі), де стався випадок булінгу (цькування); з’ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування), та вжиття заходів для усунення таких причин; оцінка потреб сторін булінгу (цькування) в соціальних і психологічно-педагогічних послугах та забезпечення таких послуг.

2. Діяльність комісії здійснюється на принципах: законності; верховенства права; поваги та дотримання прав і свобод людини; неупередженого ставлення до сторін булінгу (цькування); відкритості та конфіденційності та захисту персональних даних; невідкладного реагування; комплексного підходу до розгляду випадку булінгу (цькування); нетерпимості до булінгу (цькування) та визнання його суспільної небезпеки.

Далі на стор. 5

Міністерство освіти і науки України

Продовження. Початок на стор. 4

Комісія у своїй діяльності забезпечує дотримання вимог Законів України «Про інформацію», «Про захист персональних даних».

3. До завдань комісії належать: збір інформації щодо обставин випадку булінгу (цикавання), зокрема пояснень сторін булінгу (цикавання), батьків або інших законних представників малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цикавання); висновків практичного психолога та соціального педагога (за наявності) закладу освіти; відомостей служби у справах дітей і центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; експертних висновків (за наявності), якщо у результаті вчинення булінгу (цикавання) була завдана шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого; інформації, яка зберігалась на технічних засобах чи засобах електронної комунікації (Інтернет, соціальні мережі, повідомлення тощо); іншій інформації, яка має значення для об'єктивного розгляду заяви; розгляд та аналіз зібраних матеріалів щодо обставин випадку булінгу (цикавання) та прийняття рішення про наявність/відсутність обставин, що обґрунтують інформацію, зазначену у заяві.

У разі прийняття рішення комісією про наявність обставин, що обґрунтують інформацію, зазначену у заяві, до завдань комісії також належать:

- оцінка потреб сторін булінгу (цикавання) в отриманні соціальних і психолого-педагогічних послуг і забезпечення таких послуг, в тому числі із залученням фахівців служби у справах дітей і центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

- визначення причин булінгу (цикавання) та необхідних заходів для усунення таких причин;

- визначення заходів виховного впливу щодо сторін булінгу (цикавання) у групі (класі), де стався випадок булінгу (цикавання);

- моніторинг ефективності соціальних і психолого-педагогічних послуг, заходів з усунення причин булінгу (цикавання), заходів виховного впливу та корегування (за потреби) відповідних послуг і заходів;

- надання рекомендацій для педагогічних (науково-педагогічних) працівників закладу освіти щодо доцільних методів здійснення освітнього процесу та інших заходів з малолітніми чи неповнолітніми сторонами булінгу (цикавання), їхніми батьками або іншими законними представниками;

- надання рекомендацій для батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цикавання).

4. Формою роботи комісії є засідання, які проводяться у разі потреби. Дату, час і місце проведення засідання комісії визначає її голова.

5. Засідання комісії є правомочним у разі участі в ньому не менш як двох третин її складу.

6. Секретар комісії не пізніше вісімнадцятої години дня, що передує дню засідання комісії, повідомляє членів комісії, а також заявника та інших заинтересованих осіб про порядок денний запланованого засідання, дату, час і місце його проведення, а також надає/надсилає членам комісії та зазначенним особам необхідні матеріали в електронному або паперовому вигляді.

7. Рішення з питань, що розглядаються на засіданні комісії, приймаються шляхом відкритого голосування більшістю голосів від затвердженого складу комісії.

У разі рівного розподілу голосів голосової комісії є вирішальним.

8. Під час проведення засідання комісії секретар веде протокол засідання за формулою згідно з додатком до цього Порядку, що оформлюється наказом керівника закладу освіти.

9. Особи, залучені до участі в засіданні комісії, зобов'язані дотримуватись принципів діяльності комісії, зокрема не розголошувати стороннім особам відомості, що стали їм відомі у зв'язку з участю у роботі комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб.

Особи, залучені до участі в засіданні комісії, під час засідання комісії мають право: ознайомлюватися з матеріалами, поданими на розгляд комісії; ставити питання по суті розгляду; подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються.

10. Голова комісії доводить до відома учасників освітнього процесу рішення комісії згідно з протоколом засідання та здійснює контроль за їхнім виконанням.

11. Строк розгляду комісією заяви або повідомлення про випадок булінгу (цикавання) в закладі освіти і виконання нею своїх завдань не має перевищувати десяти робочих днів із дня отримання заяви або повідомлення керівником закладу освіти.

V. Запобігання та протидія булінгу (цикаванню) в закладі освіти

1. Діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цикаванню) в закладі освіти має бути постійним системним процесом, спрямованим на: визначення та реалізацію необхідних заходів, способів і методів запобігання виникненню булінгу (цикавання) та (або) потенційних ризиків його виникнення; виявлення булінгу (цикавання) та (або) потенційних ризиків його виникнення; визначення та реалізацію необхідних заходів, способів і методів вирішення ситуацій булінгу (цикавання) та/або усунення потенційних ризиків його виникнення.

2. Діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цикаванню) в закладі освіти ґрунтуються на принципах: недискримінації за будь-якими ознаками; ненасильницької поведінки в міжособистісних стосунках; партнерства та підтримки між педагогічним (науково-педагогічним) колективом закладу освіти і батьками (законними представниками) малолітнього чи неповнолітнього здобувача освіти; особистісно орієнтованого підходу до кожної дитини; розвитку соціального та емоційного інтелекту учасників освітнього процесу; гендерної рівності; участі учасників освітнього процесу в прийнятті рішень відповідно до положень законодавства та установчих документів закладу освіти.

3. Завданнями діяльності щодо запобігання та протидії булінгу (цикаванню) в закладі освіти є: створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти, що включає психологічну та фізичну безпеку учасників освітнього процесу; визначення стану, причин і передумов поширення булінгу (цикавання) в закладі освіти; підвищення рівня поінформованості учасників освітнього процесу про булінг (цикавання); формування у учасників освітнього процесу нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, усвідомлення булінгу (цикавання) як порушення прав людини; заохочення всіх учасників освітнього процесу до активного сприяння запобіганню булінгу.

4. Діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цикаванню) в закладі освіти відображається в плані заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цикаванню) в закладі освіти (далі – План).

Розроблення, затвердження та оприлюднення Плану забезпечує керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень щодо створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації, в тому числі булінгу (цикавання).

Планування відповідних заходів здійснюється за результатами моніторингу стану освітнього середовища в закладі освіти.

Заплановані заходи повинні: спрямовуватись на задоволення потреб окремого закладу освіти у створенні безпечного освітнього середовища; мати вимірювані показники ефективності; заլучати всіх учасників освітнього процесу.

План розробляється до початку навчального року. Протягом навчального року керівник закладу освіти забезпечує проведення моніторингу (за потреби, але не рідше одного разу на півріччя) ефективності виконання Плану та внесення (за потреби) до нього змін.

Заплановані заходи можуть відбуватись у будь-якій формі: зустрічі, бесіди, консультації, лекції, «круглі столи», тренінги, тематичні заходи, конкурси, спільні перегляди та обговорення тематичних відеосюжетів, літературних творів, матеріалів ЗМІ, особистого досвіду, запрошення гостей, у формі рольових ігор та інших організаційних формах.

5. До заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цикаванню) в закладі освіти, належать заходи щодо: організації належних заходів безпеки відповідно до законодавства (пост охорони, відеоспостереженням за місцями

загального користування тощо); організації безпечного користування мережею Інтернет під час освітнього процесу; контролю за використанням засобів електронних комунікацій малолітніми чи неповнолітніми здобувачами освіти під час освітнього процесу; розвитку соціально-

го та емоційного інтелекту учасників освітнього процесу, зокрема – розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, вміння відстоювати свої права і поважати права інших; розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, добросердечності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки; здатності попереджувати та розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом; відповідального ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участию в суспільному житті; здатності визначати, формулювати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні від власних думки/позиції, якщо вони не порушують прав і гідності інших осіб; здатності критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрутовані рішення; здатності до комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання різних суспільних проблем, зокрема шляхом волонтерської діяльності тощо; підвищення рівня обізнаності учасників освітнього процесу про булінг (цикавання), його причини та наслідки, порядок реагування на випадки булінгу (цикавання).

Валентина ХІВРИЧ,
генеральний директор
директорату інклюзивної та

позашкільної освіти МОН України

Додаток до Порядку реагування на випадки булінгу (цикавання) (пункт 8 розділу IV)

ПРОТОКОЛ № засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цикавання)

(Найменування закладу освіти)
«___» ____ 20__ р.   Час ____ год. ____ хв.

Підстава:

(від кого і коли надійшло заява або повідомлення про випадок булінгу (цикавання))

(стислий зміст заяви або повідомлення)

Присутні:

Члени комісії (____ осіб) згідно з наказом про склад комісії від ____ N ____:

Інші особи (____ осіб):

СЛУХАЛИ:

I. Затвердження Порядку денного засідання

II. Розгляд питань Порядку денного засідання¹

III. Ухвалили рішення про²
потреби сторін булінгу (цикавання) в соціальних і психолого-педагогічних послугах

(опис відповідних послуг і відповідальні за їх надання)
заходи для усунення причин булінгу (цикавання)

(опис заходів і відповідальні за їх виконання)

заходи виховного впливу щодо сторін булінгу (цикавання)

(опис заходів і відповідальні за їх виконання)

рекомендації для педагогічних (науково-педагогічних) працівників закладу освіти щодо доцільних методів здійснення освітнього процесу та інших заходів з малолітніми чи неповнолітніми сторонами булінгу (цикавання), їхніми батьками або іншими законними представниками

(опис рекомендацій і суб'єктів призначення цих рекомендацій)

рекомендації для батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цикавання)

(опис рекомендацій і суб'єктів призначення цих рекомендацій)

Голова комісії

Секретар

Я – камінь. Я лежав у земних надрах мільйони років і був частиною великої гранітної брили. Про таких кажуть, що ми – кістки землі, її твердь, основа і суть буття. Я спав, та не бачив снів. Вловлював вібрації землі і відгомін століт: кровопролитних битв, плачів розпачу, замріяних пісень і радісних побажань на весіллях. Та я спав, бо я – криця, я в глибині, і те, що відбувалося на поверхні, мене не обходило.

Та якось я почув зовсім інший звук: гарчало металеве чудовисько, вгризаючись у твердь землі, ламаючи її кістки, кришачи на порох. Мою брилу розбили на дрізки, обточили, надали нової форми, і так я став бруківкою. Одним із багатьох, схожих на мене сірих камінців.

Нас спакували, завантажили в іншу машину і кудись повезли. Я не одразу зрозумів, що дорога привела нас на головну площа міста, столицю країни з тиличкою історією, – Київ.

На площі проводили реконструкцію. На високій мармуровій колоні встановлювали блакитну кулю, яка мала символізувати весь світ. А від колони, ніби від центру того світу, розходилися промені, кожен з яких закінчувався своїм містом. У нижній частині постаменту писалося, яка відстань до тих міст, і завдяки тому вони здавалися близчими.

Разом із моїми побратимами нас викидали внизу колони, і так я знову став основою, хоча вже й іншого буття.

Минали роки. Багато я бачив і добре, і лихого. Закоханих, натхненну молодь, туристів, але й грабіжників, п'яніх, збоченців... Центр світу тягне до себе всіх, навіть коли люди того не усвідомлюють. І все частіше мешканці міста і його гості називали площу Майданом, що став символом Незалежності. Вони виходили на Майдан, аби засвідчити свою волю чи протест, заявити про свої думки та прагнення.

Майдан кілька разів перебудовували: змінилися фонтани, з'явилися нові скульптури, стала іншою вся архітектура, але нас ніхто не чіпав, і тоді здавалося, що так триватиме вічно. Що ми наважди залишимося в основі цієї колони, яка тримає на собі цілий світ.

А тоді прийшла осінь, якася тривожна, холодна, з присмаком гіркого диму й солонувато-гидотної іржі, з присмаком крові. Люди знову прийшли на Майдан – молодь, яка не бажала віддавати право визначати своє майбутнє зарозумілим ділкам, які жили минулім. Молоде покоління проти старого, що прагнуло обрати, яким буде життя їхніх дітей та онуків. Нахабно, обманом, як звикли, як їх виховували...

Старші не любили землю, на якій народилися, бо раптом вона стала для них чужою. Та земля не пробачає зрад. Я – камінь, уламок кістки земної тверді, тому надто добре про те знаю.

Старші послали проти беззбройної молоді нечисть, що ховала свої обличчя під шоломами. Орда, страшніша від тої, що приходила на цю землю у минулі століття. Ті завойовники облич не ховали, а дехто розумів, що таке військова честь. У цієї безликої орди було одне почуття на всіх: жорстоко бити, насолоджуючись безкарністю і немічністю супротивників.

Тоді на Майдані вперше пролилася кров. Не біля моєї колони, що тримала на собі світ, трохи далі, у підніжжя іншого стовпа, на якому стояла золота жінка. Жінка плакала, не в змозі захистити своїх синів і дочок, ми це відчували.

А ще я відчув, як здригнувся цілий світ, дізнавшись, що трапилося на Майдані у ту непроглядну листопадову ніч. Скривлені юнаки і юнки тікали повз мене, шукаючи притулку від орди, як і

їхні пращури. І знайшли порятунок у золотоверхому храмі, який не відчинив браму перед ворогами.

Я розумів, що осінь відступає перед зимою, але ця зима відрізняється від усіх попередніх, і що спливатиме вона вогнем і кров'ю.

Наступного ранку біля храму зібралися десятки тисяч людей. Вони хвилею дійшли до Майдану й змусили черну орду відступити. Орда злякалася народного моря. А ввечері люди скликали перше віче, на якому радилися, що робити далі. Бо жити, як раніше, вже ніхто не міг. Та кривава ніч, сповнена безглуздої жорстокості, змінила усе.

Та найперше та ніч змінила людей. Вони згадали, що народжені вільними, що їхня країна незалежна і вільна у виборі свого майбутнього, що багато з тих, хто прийшов на Майдан, козацького роду, якщо не по крові, то за духом.

За все своє існування я не відчував серед людей такого єднання, бо це було недосяжним для людства, що постійно чубиться за якісь незрозумілі мені блага і цілі. Те, що об'єднало їх і дало взаєморозуміння, було так само прадавнім і глибинним, мов земна сіль. І земля, відчуваючи це, підтримувала людей сміливих і нескорених.

Люди напинали намети, палили вогнища у діжках, будували барикади з лавочок, рекламних щитів, кам'яних квітників і всякого непотребу. Насипали у лантихи сніг, який під впливом сильного морозу, збивався і ставав міцним. Сніг тої зими також змінив свою суть і став повноправною частиною оборонних стін, які захищали Майдан від чорної безликої орди.

На Майдані вітер грався десятками таких різних прапорів і стягів, та жоден із них не був кращим за інші, бо коли ти єдиний з іншими, бажання першості зникає. Люди знайомилися, спілкувалися, сперечалися і сварилися. Так єднався Схід і Захід, Північ і Півден. Так єдналась Україна, розділена, розсварена, полонена облудою протягом довгих віків.

Та орда прийшла знову, ще сильніша і чисельніша. Вона прагнула стерти Майдан з лиця землі, бо не розуміла його природи і страшенно боялася. Майдан вистояв і зміцнів. Він оцирився новими барикадами з кілками і дротом. Люди казали, що Майдан став їхньою Січчю, що це їхня революція. Революція Гідності. І я їм вірив, бо камінь із тисячолітньою пам'яттю обманути неможливо.

Орда приходила ще багато разів, кожен раз підступніша і безжалініша. Одної ночі Майдан урятував храм. Той самий, де ховалися від побиття студенти. Лунали дзвони, сповіщаючи про лихо. Вперше за майже вісімсот років, коли у давнину під стінами столичного граду прийшла ханська орда.

Звук дзвонів линув над столицею і будив Київ. Мешканці розуміли, що трапилася біда, і йшли на Майдан. Пішки. Вночі. У лютий мороз. Майдан тої ночі вистояв, і стало зрозуміло, що слова, які часто повторювали люди «Перемога або смерть» – не порожні баланки.

Це слова клятви, як і гімн, який люди, відчуваючи себе народом, співали по кілька разів на день. Відлуння їхніх голосів будили в мені прадавні сили, і я знову відчував себе не уламком, відбитим від материнської брили, а тим, на що спирається життя.

Вони тоді, певно, і не уявляли, скільком із них доведеться виконати взуту на себе присягу. Заплатити кров'ю, так єднаючи уламки свого народу у неподільну силу, яка змогла нарешті усвідомити себе.

На Майдан притягли автомобільні шини. Частину з них використали для нових барикад, а частину підпалили. Стіни з вогню і чорного диму стали ще однією перепоною для орди, яка казилася, що не може вселити у сміливих людей страх. Дим захищав людей від снайперів, бо вороги почали вбивати.

Майдан оплакував своїх загиблих, прощався з мертвими, та серцями людей не оволодівав жах, що змушує бігти світ за очі. А храм став шпиталем, де лікували і душі, і тіла. У храмі врятували десятки життів, допомогли сотням поранених...

День. Ніч. Напад. Відступ. Оборона. Наступ. І знову день або ніч. Перепочинок чи новий бій. Цілодобова варта, наочання, бойові злагодження. Наряди, пошук відповідей, нові суперечки. Віче – форма прямого народного правління, викреслена з новітньої історії як непідконтрольна тим, хто загарбуює владу. Небезпечна форма правління. Та коли у світі відроджується прадавнє зло, простиравши життя йому можливо тільки те, що здається безнадійно забутим.

Майдан зі спільноти ставав містом у місті, ніби повернувся у середньовіччя; серцем Києва, яке б'ється так лунко, що відгукується в серцях і за тисячі кілометрів; еством народу, який повірив у свою долю.

Весь світ дивився на Майдан, спостерігав за ним, захоплювався, підтримував і потай кляв, відчуваючи, що після цієї зими, де на снігу не згасають багаття, всі народи стануть іншими. Народжуватися боляче, а перероджуватися іще тяжче, і в тому мене особисто не треба переконувати. За своє довге життя я перероджувався не один раз. Люди й уявили, що вона особлива, що її запам'ятають навіки.

За три місяці у столиці на Майдані побували мільйони людей, і всі зберегли у серці часточку того єднання, яке не може вичерпатися. А скільки дивилися на Майдан здалеку, всіляко його підтримуючи, – й не перелічiti. І кожен отримав свою жаринку того неспалимого вогню.

З Майданом ділилися всім: продуктами, ліками, речами, грошима і просто підтримкою, емоціями, радістю і співчуттям. Кожен по-своєму, коли віддаєш те, чого не вимагають, віддаєш з радістю і розумінням, що робиш правильно. І це нове для багатьох відчуття теж стало частиною незабутнього досвіду.

Але дехто віддавав більше, ніж можна віддати людині. Віддавав своє життя...

Я пам'ятаю всіх, хто опинявся біля мене: закохану пару, що ніколи не зустрілася б, якби не приїзд до столиці; хлопця, який шукав товариша, телефонував йому і знайшов друга за мелодією телефону серед невідзначених мертвих; дівчину-фотографа з понівеченими руками, бо замість того, щоб відсторонено фіксувати події, вона робила «коктейлі молотово-вогні»; юнаків, які влучними кидками запалили пляшок зупинили металевих монстрів біля самісінських барикад, і від

грізної військової техніки зосталася тільки металева шкаралупа; інваліда на візку, який металевою палицею видовбув скуту кригою бруківку, бо у захисників барикад закінчуються набої...

Усі вони незабутні, від їхніх голосів бринить простір, у їхніх очах іскри прадавніх вогнів, з яких постав світ. Це велика сила і влада, це чистий дух, навіть коли людина не усвідомлює, що у ній втілилось.

І коли цей дух пробуджується, завжди знайдеться безліца сила, яка захоче, щоб те світло захлинулося у крові. Бо лише гаряча кров може його згасити.

Кожного разу безліка сила набуває іншої подоби, та розпізнати її легко. У ній немає чистоти, радості, самопожертви. Хоча і без того її могутність величезна, і перемогти цю силу вкрай важко.

Людей викрадали, полоняли, катували і били і до тих страшних лютневих днів. Але тоді безліка орда перейшла межу. Вороги кинули у наступ всі свої сили. Люди залишили барикади, відступали до Майдану. До нічного неба здійнялася вогнена стіна, висока і тріскуча, – остання перешкода для ворогів, остання барикада.

Плавився камінь, потъмяніли небеса, та люди не відступали. Це була найдовша і найстрашніша ніч у їхньому житті. А вранці, коли розвиднілося, почорнілій від кілтави і гару сніг видавався вкритим личними письменами, які про рокували нові тортури, неволю і смерть усім, хто матиме сміливість не схилитися перед безликою ордою. Смерть чи довічне ув'язнення не тільки тут, у серці Києва, а й по всій Україні...

Того сірого ранку юні і літні, бідні і заможні, однаки і ті, кого вдома чекали родини, пішли вперед. Назустріч ворогу. Вулицю, що вела вгору від Майдану до будівлі, яка є символом найвищої влади в країні. Беззбройні і майже не захищені. Та й хіба можна захиститися від куль тих, що звікли вбивати безжалю?

Снайпери вибирали найкращих, найвродливіших, найсвітліших, найсміливіших... А часто підстрілювали когось, підмінюючи пораненим інших, що намагалися витягти побратимів з поля боя.

Десятки таких різних і водночас єдиних у прагненні волі людей з усієї країни віддали свої життя, щоб зламати ворожу силу й оселити прадавній страх у них, хто ховав свої обличчя.

І Майдан переміг. Пішов у наступ, розігнав орду, зламав її, змусивши частину тих, хто приєдналися до безлікої сили, згадати, що вони теж люди. А люди слабкі, коли не об'єднані.

На виднокраї бриніли переспіви весни і надії, та народ розумів, що перемога не остаточна. Що після тризни бій продовжиться, хоча й буде іншим.

Але сьогодні Майдан переміг. Переміг жертвою. Переміг завдяки тим, хто пішов у Небо. І я це бачив, бо мене не встигли відірвати від моєї колони. Я бачив усе, що пережив Майдан, і того ніколи не забуду.

Я – камінь, та нині не я твердь землі, не я криця. Бо криця, основа і суть буття – вони. Ті, х

Мос Придніпров'я. Лютий

4 • 50 років тому (1970 р.) у Дніпропетровську відкрито обласну бібліотеку для молоді імені Михайла Свєтлова.

7 • 120 років тому (1900 р.) у Катеринославі (нині Дніпро) вийшов перший номер нелегальної робітничої газети «Южний рабочий». Припинила існування 1903 р.

9 • 110 років тому (1910 р.) народилась Галина Ісааківна Мазепа-Коваль, українська та венесуельська художниця, ілюстратор, графік-модерніст, дитинство якої минуло в Катеринославі. З 1921 р. – на еміграції. Померла 30 червня 1995 р.

13 • 150 років тому (1870 р.) народився видатний український архітектор, скульптор, художник Олексій Якович Сокіл. Тривалий час мешкав у Кам'янському. Автор пам'ятника «Прометей розкутий» (відкритий 7 листопада 1922 р.). Помер 23 вересня 1939 р.

• 80 років тому (1940 р.) у сел. Карнаухівка поблизу м. Кам'янського народився Петро Євлампійович Куценко, скульптор. Працює в галузі монументальної та декоративної скульптури.

14 • 240 років тому (1780 р.) освячено новозбудовану дерев'яну церкву Пребораження Господнього в слободі Волоській (сучасне с. Волоське Новоолександровської сільради Дніпропетровського району).

18 • 130 років тому (1890 р.) у Катеринославі народився Володимир Михайлович Корецький, український вчений-юрист, фахівець у галузі міжнародного права і загальній історії держави та права, академік Академії наук УРСР з 1948 р. У 1960-1970 рр. був членом Міжнародного суду ООН в Гаазі. Помер 25 липня 1984 р.

21 • 115 років тому (1905 р.) у с. Гупалівці Новомосковського району народився Георгій Аврамович Невечеря, художник. Викладав у Дніпропетровському художньому училищі в 1936-1952 рр. Відомий у галузі побутового жанру та пейзажу. Помер 19 листопада 1968 р.

23 • 275 років тому (1745 р.) народився Іван Єгорович Старов, російський архітектор. З 1790 р. працював у Катеринославі, склав проект планування міста, спорудив палац Г. Потьомкіна. Помер 17 квітня (5 – за ст. ст.) 1808 р., похований у Петербурзі.

25 • 245 років тому (1775 р.) створена Азовська губернія, до складу якої належала лівобережна частина сучасної Дніпропетровської обл. Існувала до 1783 р., коли була об'єднана з Новоросійською губернією в Катеринославське намісництво.

26 • 235 років тому (1785 р.) освячено новозбудовану дерев'яну Петро-Павлівську церкву слободи Петровської (сучасне с. Петровське Привільнянської сільради Солонянського району).

• 60 років тому (1960 р.) у Дніпропетровську відкрито кінотеатр «Факел».

29 • 80 років тому (1940 р.) народилася Людмила Володимирівна Тверська, мистецтвознавець, член НСХУ. Багато років очолювала Дніпропетровський художній музей. Померла 20 січня 2020 р.

Подала Марина Шилкіна, завідувач краєзнавчого відділу ДОУНБ (з календаря пам'ятних дат «Мос Придніпров'я»)

Мос Придніпров'я. Спорт

ЧЕМПІОНАТИ УКРАЇНИ

Шахи

У Дніпрі відбувся фінал чемпіонату України з шахів серед юнаків і дівчат до 14 років. Перемогу з класичних і швидких шахів здобула наша спортсменка Анастасія Дубовик. Вона ж посіла третє місце з швидкісної гри.

«Анастасія вирізняється власним стилем у шахах. Під час партії зазвичай змушує вболівальників і суперників похвилюватися, – зазначають в управлінні молоді і спорту Дніпропетровської ОДА. – Перемоги спортсменки її тренер жартуючи називає «корвалольними». Це не заважає їй входити до трійки найкращих юних шахісток світу».

Дівчина – вихованка «Дитячо-юнацької спортивної школи № 9 ім. міжнародного гросмейстера О.С. Мороза». Юна спортсменка – багаторазова абсолютна чемпіонка України в різних вікових категоріях. Учасниця чемпіонатів Європи та світу. У грудні 2019 року Анастасія Дубовик без поразок перемогла на шаховому чемпіонаті Європи з білцю, який проходив в Естонії. Шахами займається з раннього дитинства. На свій перший чемпіонат України поїхала в 5 років.

За матеріалами прес-служби Дніпропетровської облдержадміністрації

Легка атлетика

Дніпровська спортсменка Ярослава Магучіх здобула перемогу на зимовому чемпіонаті України з легкої атлетики. Змагання проходили у Сумах.

«Ярослава – найкраща стрибунка світу серед юніорок. Наша надія та гордість. Незважаючи на свій вік, вона вже стрибає на рівні з дорослими, – зазначили в управлінні молоді і спорту Дніпропетровської ОДА. – На зимовому чемпіонаті України юні спортсменці підкорилася висота в 2,01 м».

Загалом Дніпропетровщина у командному заліку посіла I місце серед молоді та III серед дорослих. У змаганнях взяли участь 513 атлетів з 24 регіонів України, Киргизстану та Туреччини. Виборювати нагороди традиційно приїхали найсильніші спортсмени. Всього на чемпіонаті розіграли 31 комплект медалей.

За матеріалами прес-служби Дніпропетровської облдержадміністрації

Оздоровча спрямованість уроків фізичної культури

Ефективним засобом збереження здоров'я виступає фізичне виховання, яке є важливим засобом забезпечення повноцінного розвитку дітей і молоді, зміщення здоров'я. Необхідність посилення

фізичного виховання у школі обумовлюється погіршенням стану здоров'я школярів. Брак рухів у житті школярів, недостатній розвиток рухових функцій негативно позначається на фізичному та психологічному стані. Низька рухова активність погіршує функціональні можливості систем організму дитини, через що виникає неадекватна реакція на навантаження, сповільнюється фізичний розвиток взагалі. Однією з причин зниження активності учнів, на мою думку, – неконтрольоване проведення учнями вільного часу за телефонами та комп'ютерами, а рухова активність школярів знизилась до 2 годин на день.

За останні 3 роки кількість учнів за станом здоров'я в основній групі суттєво знизилась. 2017 року в основній групі було 80 % учнів, 2018 – 60 %, 2019 – 40 %.

Тому проблема щодо реалізації оздоровчої спрямованості уроків фізичної культури в сучасній школі стала більш актуальною.

Згідно з Положенням про фізичне виховання учнів загальноосвітньої школи система занять фізичної культурою і спортом включає такі форми:

- уроки фізичної культури;
- фізкультурно-оздоровчі заходи шкільного дня;
- позашкільна спортивно-масова робота та фізкультурно-оздоровчі заходи за місцем проживання.

Сучасний урок, і урок фізичної культури у т.ч., – складова частина загальної культури суспільства, яка спрямована на зміщення здоров'я, розвиток морально-вольових та інтелектуальних здібностей. Розвиваючи на своїх уроках фізичні якості учнів, я активізує також їх розумові здібності для вирішення завдань всеобщого розвитку особистості.

У ході реалізації оздоровчих, навчальних і виховних завдань намагаючися максимально використовувати кожну хвилину робочого часу на всіх уроках фізичної культури, враховуючи

рухливі ігри

П. Спортивно-масова робота (спартакіади, Дні здоров'я, спортивні свята, спортивні вечори, фізкультурні вікторини, шкільні змагання з футболом, волейболом, баскетболом, спортивні заходи в канікулярний період).

ІІІ. Позашкільна фізкультурно-оздоровча робота (змагання, конкурси, спортивні секції, походи).

Використання різних форм роботи сприяють, на мою думку, активізації оздоровчої спрямованості уроків фізичної культури для вирішення нових освітніх вимог.

Олександра ГУЖЕЛЬЯ,
вчитель фізкультури СЗШ № 17,
м. Кривий Ріг

Адреса редакції:
49006, Дніпро,
бул. В. Антоновича, 70, к. 216.
Телефон/факс: 732-47-61,
732-48-48.
E-mail: GDjerelo@ukr.net

ЗАСНОВНИК ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО» – ПЕРВИННА ПРОФСПІЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНАЛЬНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ДНІПРОВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕВНОЇ ОСВІТИ» ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

Редакційна колегія:

В.М. ВАСИЛІНЕНКО, М.Г. ВАТКОВСЬКА,
Ю.М. МОГИЛА, О.В. ПОЛТОРАЦЬКИЙ, М.І. РОМАНЕНКО,
В.Г. СЕРЕДНЯ, В.В. СИЧЕНКО, Л.О. ШАПРАН

Редактор, фотокор, дизайн і верстка Н.О. АНТОНЕНКО

САЙТ ОБЛАСНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ
«ДЖЕРЕЛО»:
gdjerelo.jimdofree.com

Свідоцтво про реєстрацію

ДП № 2244-982ПР від 24.01.2019.

Формат А 3.

Обсяг 0,8 ум. др. арк.